

Benedek Dóra – Scharle Ágota:
A „100 lépés” családtámogatást érintő elemeinek
hatása a gyermekes családok jövedelmére

(elektronikus verzió, készült 2006-ban)

A tanulmány eredetileg nyomtatásban megjelent:
Benedek Dóra – Scharle Ágota (2006) „A „100 lépés”
családtámogatást érintő elemeinek hatása a gyermekes családok
jövedelmére”: in: *Társadalmi riport 2006*, Kolosi Tamás,
Tóth István György, Vukovich György (szerk.). Budapest:
TÁRKI, Pp. 250–266.

A „100 lépés” családtámogatást érintő elemeinek hatása a gyermekes családok jövedelmére

Benedek Dóra – Scharle Ágota

1. Bevezetés

A Gyurcsány-kormány 2005. nyarán meghirdette a „100 lépés” programot és ezen belül a családtámogatási rendszer átalakítását. A kormány szándékai szerint a cél egy igazságosabb rendszer kialakítása volt, ami biztosítja a gyermeknevelés társadalmi költségeinek elismerését.

Jelen tanulmányban a „100 lépés” program adó- és családtámogatási rendszerre kiterjedő elemeinek újraelosztási hatásait vizsgáljuk. Mivel a háztartások jövedelme szempontjából az egyes elemek együttes hatása a mérvadó, olyan eszközre van szükségünk, ami figyelembe veszi a rendszer elemeinek kölcsönhatásait is. Ilyen eszköz a mikroszimulációs modell, ami háztartásokra vonatkozó adatok segítségével vizsgálja egyes gazdaságpolitikai intézkedések hatásait a lakosság egészére nézve.

A támogatási rendszer nem csak az újraelosztást befolyásolja – jelentős hatása lehet a munkavállalási hajlandóságra is. Tanulmányunkban ezt most nem vizsgáljuk, de mindenképpen meg kell említeni, hogy a családtámogatási rendszer átalakítása jelentős ösztönzési hatásokkal járhat. A családi adókedvezmény korlátozása csökkenti a munkaösztönzést, és az univerzális családi pótlék emelésének is lehet ilyen hatása, mivel növeli a munka nélkül elérhető jövedelmet. Ezt ellensúlyozza a jövedelemhatárhoz kötött rendszeres gyermekvédelmi támogatás megszüntetése, ami korábban a szegényebb családokban a segély elvonásával „büntette” a munkába állást. Az egyes elemek együttes hatása tehát nem egyértelmű, ezért szükség lenne az ösztönzési hatások empirikus vizsgálatára is.

Teljes hatását nézve a „100 lépés” program vizsgált elemei elsősorban a szegényebb háztartásoknak, azon belül pedig a gyermekes családoknak kedveztek. Azonban nem orvosolta érdemben azt a helyzetet, hogy a családi és szociális támogatások (beleértve a családi adókedvezményt is) jelentős része, mintegy negyede a társadalom leggazdagabb harmadának jut. E torz eloszlás oka főként az univerzális családi pótlék, a gazdagoknak kedvező gázártámogatás, és a legszegényebbek számára nem, vagy csak részben elérhető adókedvezmény. Nem rendezte át az újraelosztást a szegényebbek felé az szja-

rendszer átalakítása sem, mivel a felső adókulcs csökkentése elsősorban a leggazdagabb tizedeknek kedvez.

A „100 lépés” program jelentős költségekkel járt, és nem voltak olyan elemei, amelyek a költségvetés hosszú távú egyensúlyát helyreállították volna. A 2006-os választások után meghirdetett „Új egyensúly” csomag jelentős adó- és járuléknöveléseket tartalmaz, azonban ezek az intézkedések nem kizárólag a „100 lépés” hatásait, hanem egy hosszabb ideje zajló egyensúlyromlást kompenzálnak, így ennek hatásait itt nem elemezzük. Így a bemutatott hatások értékelésekor tekintetbe kell venni, hogy az nem a teljes újraelosztási hatást mutatja, mivel nem tartalmazza a költségek (utólagos) finanszírozását.

A következőkben először röviden összefoglaljuk a magyarországi családtámogatási politika eddigi változásait és az új rendszert, majd bemutatjuk a mikroszimulációt, mint elemzési eszközt, ezen belül a TÁRKI által a Pénzügyminisztérium (PM) számára fejlesztett TÁRSZIM2005 modell működését, végül a modell segítségével elemezzük a „100 lépés” program családtámogatást érintő elemeinek újraelosztási hatásait, elsősorban a gyermekes háztartásokra összpontosítva.

2. A családtámogatási politika Magyarországon

A családtámogatási politika meglehetősen hektikusan alakult az 1990-es évek elejétől kezdve. A rendszerváltás óta jelen van ugyan a családi pótlék¹, de értéke, jelentősége és jogosultsági feltételei folyamatosan változtak. 1990 és 1995 között ez az ellátás univerzális volt, a Bokros-csomag után, 1995-től 1998-ig jövedelemhatárhoz kötött, 1998 után pedig ismét univerzális, de havi összege alig nőtt. Hasonlóan változatos a családi adókedvezmény alakulása, amelynek igénybevétele adóköteles jövedelemhez kötött. A Bokros-csomag eltörölte, majd a 2002-es kormányváltás után visszahozták ezt az adókedvezményt, méghozzá a családi pótlék összegének 50–60%-át kitevő havi összeggel (Ferge–Juhász 2004). Ferge (2001) szerint a parlamentben hosszú viták folytak arról, hogy valójában kihez jut el a családi adókedvezmény. Egyes becslések szerint a családok 17%-a egyáltalán nem, további 10–20%-a pedig csak részben tudta igénybe venni, ám például Ferge (2001), aggregált adatok alapján, vitatja ezeket az adatokat, és jóval alacsonyabb igénybevételt való-

¹ 1990 előtt is létezett családi pótlék, ám az 1990. évi XXV. törvény tette az addig társadalombiztosítási alapú ellátást alanyi jogon járó ellátássá.

színűsít. Mindenesetre eddig megbízható számítást az igénybevevőkről gyakorlatilag senki nem készített.

A pénzügyi ellátások szerepét vizsgálva Tóth (2005) azt találta, hogy a családi pótlék célzottsága a 1990-es évek elejétől 1997-ig folyamatosan javult, majd inkább stagnált. Így 2003-ra a családi pótlék teljes összegének mintegy 35%-a jutott a legszegényebb jövedelmi ötödhez az 1991. évi 14%, illetve az 1995. évi 29%-kal szemben. Ezen kívül Tóth (2005) megállapítja azt is, hogy a jövedelemfüggő támogatások, köztük a családi támogatások és segélyek, jelentősen csökkentik az egyenlőtlenségeket, de ezen belül nem elemzi külön a családtámogatási rendszer elemeit.

Havasi (2005) számításai szerint különösen a három- és többgyermekes családok esetében magas a szegénységi kockázat, amit a családtámogatási rendszer jelentős részben képes csökkenteni. Bár általánosságban a jövedelemfüggő támogatások a népesség csak kis részét képesek megvédeni a szegénységtől, a többgyermekes családok esetében azonban jelentős a hatásuk.

3. Az adó- és támogatási rendszer változásai 2005-ben

A „100 lépés” program családtámogatást érintő részeivel a kormány a „több felelőség fent, több lehetőség lent” elvet kívánta jobban érvényre juttatni (*100 lépés program 2005*). Érvelésük szerint az addigi rendszer nem a leginkább rászorulókat támogatta, hanem azt, „akiknek a sors egyébként is többet adott” (ibid.), és ezt kívánták orvosolni a családtámogatási rendszer átalakításával. A kormány által megfogalmazott cél a gyermeknevelés társadalmi költségeinek elismerése, és a családtámogatási rendszer igazságosabbá tétele volt (HVG 2005). Az átalakítással egyrészt a jövedelemhez kötött rendszeres gyermekvédelmi támogatást kívánták egy univerzális támogatással felváltani, másrészt az adójóváírást kiváltani, ami a középrétegekhez jut (ibid.). Összességében úgy vélték, hogy így nő a családtámogatások jelentősége, és a rászorulóknak majd jobban részesülnek a támogatásokból.

Bár ez sehol sincs kinyilvánítva, a kormány igazság-konceptiója leginkább a demokratikus szocialista felfogáshoz áll közel. Az igazságosság különböző értelmezései általában megegyeznek abban, hogy igazságosságon az egyenlőséget értik, de abban már eltérnek, hogy ez a jog előtti egyenlőséget, illetve az érdemek vagy a szükségletek szerinti egyenlőséget jelenti-e. Egy másik fontos különbség abból fakad, hogy milyen és mekkora szerepet szán-

nak az államnak az igazságos elosztás megteremtésében.² A *marxista* és a *szocialista* elméletek a szükségleteken alapuló egyenlőséget kívánják elérni, és jelentős szerepet szánnak az államnak az igazságosság megteremtésében. A *demokratikus szocialista* megközelítés elfogadja a piac szerepét, de kiemelt célnak tartja az egyenlőség megvalósítását. Az igazságosság fogalma a *liber-táriánusok* számára azt jelenti, hogy az állam nem avatkozik be a piaci folyamatokba, hiszen az igazságos (érdem szerinti) elosztást a szabad piac hozza létre. Ehhez képest az állami beavatkozás csak rontja a hatékonyságot, és ezáltal csökkenti a jólétet. A *liberális* elméletek is a hatékonyságot tartják a legfontosabb ismérvnek, de elfogadják az állam beavatkozását, abban az esetben, ha az a társadalmi összhasznosság szempontjából a legjobb megoldás (eltérő társadalmi hasznossági függvények léteznek, pl. utilitarianista, rawlsi). Fentiek alapján tehát a kormány igazságosság-értelmezése leginkább a demokratikus szocialista elmülethez közelít, azonban nem indokolják meg, hogy miért a *gyermekes* rászoruló helyzetét kívánják javítani, miért nem valamennyi szegény állampolgárét.

A Gyurcsány-kormány 2005. nyarán, „100 lépés” néven meghirdetett programja számos területen több évre szóló javaslatokat tartalmazott, ezen belül konkrét, számszerű javaslatokat az szja-rendszer és a családtámogatások átalakítására. Ezek közül jelen elemzésben a következők hatásait vizsgáljuk:

Szja-rendszer:

- A személyi jövedelemadó kulcsa 38%-ról 36%-ra csökken, a sávhatár pedig 1,5 millió Ft-ról 1,55 millió Ft-ra nő.
- A minimálbér növekedésének következtében nő az adójóváírás összege.

Családtámogatási rendszer:

- A korábbi családi adókedvezményt, családi pótlékot és rendszeres gyermekvédelmi támogatást kiváltva egy új, egységes családi pótlék jön létre, amelynek összege a gyermekek és a szülők számától függően differenciált. A támogatás a korábbi családi pótlékkal ellentétben nem 13, hanem 12 hónapra jár.
- Jelenlegi formájában megszűnik a családi adókedvezmény, a három- és többgyermekes családok gyermekenként és havonta 4000 Ft kedvezményre jogosultak.

---

² Az igazságosság-elméleteknek jó összefoglalását adja, például *Commission on Social Justice* (2000) vagy Barr (1998).

1. táblázat. A családtámogatási rendszer elemei 2005-ben és a „100 lépés” program szerint

Támogatás:	2005			„100 lépés”	
	Családi pótlék	Rendszeres gyermekvédelmi támogatás	Adókedvezmény	Családi pótlék	Adókedvezmény
Típusa:	univerzális, 13 hónapra jár	jövedelemteszthez kötött	adófizetéshez kötött	univerzális, 12 hónapra jár	adófizetéshez kötött
Összeg/gyerek (Ft/hó)					
1 gyerek	5100 / 6000	5400	3000	11 000 / 12 000	0
2 gyerek	6200 / 7200	5400	4000	12 000 / 13 000	0
3+ gyerek	7 800 / 8 400	5400	10 000	14 000 / 15 000	4000

Megjegyzés: A családi pótlék oszlopban szereplő első érték a két szülő, a második érték az egy szülő esetén járó összeget jelenti.

4. A mikroszimulációs modell mint elemzési eszköz

A fenti lépések hatásait mikroszimulációs modell segítségével vizsgáljuk. A mikroszimuláció olyan eljárás, ami háztartásokra vagy egyénekre vonatkozó adatok felhasználásával vizsgálja egyes gazdaságpolitikai intézkedések hatásait. Célja, hogy a társadalom egészére mutassa meg az egyes politikák hatását. Szakpolitikai hatásvizsgálatokban általában két-három „tipikus” csoportra készülnek számítások, például a minimálbért keresőkre, vagy a kétgyermekes családokra nézve. Ezzel szemben a mikroszimuláció minden jelentős demográfiai csoportra kiterjedő hatástanulmány elkészítését is lehetővé teszi. További előnye, hogy segítségével többféle intézkedési lehetőség hatásai vizsgálhatók és összehasonlíthatók, így anélkül lehet az alternatívák között dönteni, hogy azokat ténylegesen be kellene vezetni. A mikroszimulációs modell alapja a jó adatbázis, ami reprezentatív módon és megfelelő részletességgel írja le a lakosságot, mivel minden mikroszimulációs modell csak annyira ad megbízható eredményeket, amennyire azt a mögötte lévő adatbázis lehetővé teszi.

A szegénységkutatásban alkalmazott, lakossági adatfelvételekből származó adatok egyéni vagy háztartási szintű elemzéséhez képest a mikroszimulációval készült elemzések a támogatási rendszer valamivel tágabb körét ölelik fel, ugyanis az adókedvezmények és a természetbeni juttatások egy része

is megjelenik a támogatások között, ami a lakossági adatfelvételekben jellemzően nincs benne.

4.1. A TÁRSZIM2005³ mikroszimulációs modell rövid leírása

Magyarországon egészen a közelmúltig sem a gazdaságpolitikai döntés-előkészítésben sem a döntések elemzésében nem alkalmazták a mikroszimulációs modellt, mint elemzési eszközt. Az első működő modellt a TÁRKI a PM megrendelésére készítette 2000-ben. Ezt követte 2004-ben a szintén a Pénzügyminisztérium megrendelésére készített TÁRSZIM2004 nevű modell, amit 2005-ben a PM és az ICSSZEM közös finanszírozásában fejlesztettek tovább.⁴ Ebben a modellben paraméterezhetők az adó- és támogatási rendszer főbb elemei: a jövedelemadók, az indirekt adók (áfa), és a központi kormányzat fennhatósága alá tartozó főbb támogatási formák, a jogosultság és folyósítás kritériumait is beleértve. Fontos megjegyezni, hogy a modell *csak* az adó- és támogatási rendszer újraelosztási hatásait vizsgálja és nem a teljes államháztartáshoz kapcsolódót, tehát nem veszi figyelembe a közjavak fogyasztását és a természetbeni juttatások egy részét.

A modell statikus, magatartási változásokat nem vesz figyelembe, ezért elsősorban kis léptékű változtatások, illetve rövid távú hatások vizsgálatára alkalmas.

4.2. A TÁRSZIM2005 modell adatbázisa

Mivel Magyarországon nem található olyan adatbázis, amely jövedelmi, adózási, fogyasztási és háztartási jellemzőket egyaránt tartalmazna, a modell adatállományát három adatbázis felhasználásával hozták létre. Alapja a TÁRKI Monitor háztartási jövedelmi adatainak 2003. évi állománya, ehhez illesztették a KSH 2003. évi Háztartási Költségvetési Felvételének (HKF) részletes fogyasztási adatait, valamint az APEH 2003-ra vonatkozó személyi

---

³ A TÁRSZIM2005 modell a TÁRKI terméke – a szoftvert a VirgoSystems Kft. fejlesztette –, amely a Pénzügyminisztérium (PM) és az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium (ICSSZEM) finanszírozásában, az APEH, a KSH és a TÁRKI adatbázisainak felhasználásával készült.

⁴ A korábbi magyarországi mikroszimulációs modellezéssel kapcsolatos irodalom megtalálható a TÁRKI honlapjának ezzel foglalkozó oldalán: <http://www.tarki.hu/research/mikro/index.html> (2006. május 31-i állapot szerint).

jövedelemadó-bevallás adatait.⁵ A három adatbázis összeillesztését a TÁRKI többszörös összekapcsolás módszerével végezte.⁶ Tehát a modell alapját képező verzió, a magyar társadalmat leíró minta 2003-as adatokat tartalmaz. Minden olyan elemzéshez, amely nem a 2003. évre vonatkozik, az alapbeállításokat szorzókkal kell módosítani, amelyek az alapadatbázis és a modellezett időszak közötti eltérést korrigálják. Ezek külön beállíthatók az egyes jövedelemtípusokra, illetve fogyasztási és támogatási adatokra. A szorzókat a Pénzügyminisztérium szakértői becsülték.

A TÁRKI Monitor és a KSH HKF önkéntes bevalláson alapulnak. Az ilyen típusú adatfelvételeknél a közreműködés megtagadása, illetve a jövedelmek eltitkolása miatt a minta a valóságosnál kevesebb magas jövedelmű és több alacsonyabb jövedelmű háztartást tartalmaz, ezért a valóságosnál kisebbnek mutatja a jövedelem és fogyasztás átlagos adatait (KSH 1997). Ez azonban nem ennek az elemzési eszköznek a sajátossága, hanem minden olyan vizsgálatra jellemző, ami önbevalláson alapuló adatokat használ fel a számításokhoz.

4.3. Az elemzés értelmezési kerete

A „100 lépés” program újraelosztási hatásait a háztartások szintjén és nem egyéni szinten elemezzük. Ez a megkülönböztetés azért fontos, mert a háztartásokon belül is van jövedelem újraelosztás, mivel az egyes háztartástagok jövedelmeiből más tagok is részesednek, illetve a fogyasztási kiadások egy része háztartási szintű (pl. lakásfenntartási költségek), és ezt egy egyéni szintű elemzés nem tud figyelembe venni. A háztartási szintű elemzéseknél tekintettel kell lenni a háztartások méretére is, ezért az egy főre jutó értékeket ekvivalencia-skála segítségével tesszük összehasonlíthatóvá.⁷

⁵ A TÁRKI Monitor 2325 háztartás adatait tartalmazza, a KSH HKF mintegy 7 930 háztartását, az APEH minta pedig két részből áll, egyrészt a munkáltató által készített adóbevallások 1%-os mintája, amely 20,5 ezer esetet tartalmaz, másrészt az önálló adózók 2%-os mintája, ami 41,7 ezer személy adatait tartalmazza.

⁶ Ennek részletes leírását lásd a *TÁRSZIM2005 Felhasználói Kézikönyv*ben. Lényege a következő: a TÁRKI Monitorban szereplő háztartások olyan adatait, amelyek más állományokban szerepelnek (pl. fogyasztási adatok a KSH Háztartás Költségvetési Felvételében) hiányzó adatoknak tekintik, és így pótolják. A mindkét felvételben szereplő társadalmi és demográfiai adatok alapján kategóriákat képeznek, és a legtöbb szempontból megfelelő háztartás adataival pótolják az eredeti háztartás hiányzó adatait. Egy-egy hiányzó adatot nem egy értékkel helyettesítenek be, hanem többel, megnövelve ezáltal az adatbázis méretét.

⁷ A háztartások egy főre jutó jövedelmét a következő képlet szerint ekvivalens módon számítjuk: az egy főre jutó számításnál a súly a háztartástagok 0,73-adik hatványa. Ez az úgynevezett „régii”

A hatásokat mindenhol éves szintre számítva mutatjuk be, és úgy tesszük összehasonlíthatóvá a kiinduló állapottal, hogy *ceteris paribus* változásokat feltételezünk, tehát inflációs hatásokat és gazdasági növekedést nem veszünk figyelembe. Ez abban az esetben okozhat torzítást, ha a javaslatok viszont tekintettel vannak az évek közötti változásokra, és azt igyekeznek kompenzálni (ilyen például a személyi jövedelemadó sávhatárainak növelése), azonban csak így kerülhető el, hogy az összehasonlítások során a reáljövedelmek változását a reformok hatásának tulajdonítsuk.

5. A „100 lépés” program családtámogatást érintő elemeinek újraelosztási hatásai

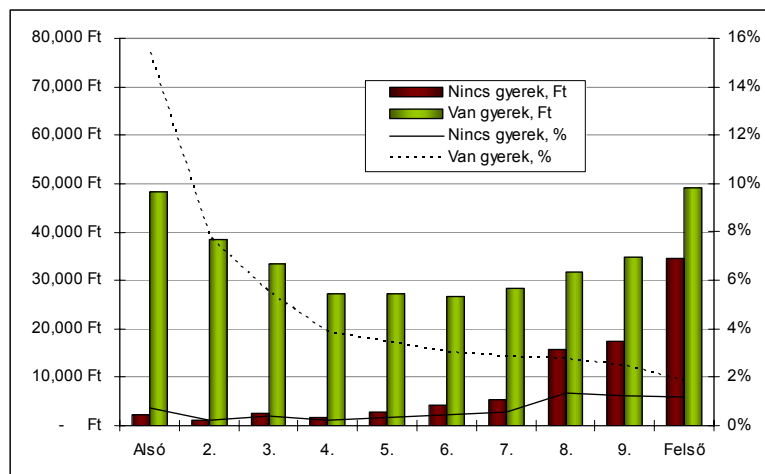
5.1. A gyermekes és a szegény családok helyzete

A „100 lépés” program eredményeként valamennyi jövedelmi tizedben nagyobb mértékben nőtt a gyermekes háztartások jövedelme, mint a gyermekteleneké (lásd 1. ábra). A szegényebb gyermekes háztartások – megfelelően magas adóköteles jövedelem hiányában –korábban nem vagy nem teljes mértékben tudtak élni a családi adókedvezmény lehetőségével. A családi adókedvezmény csökkentése, és helyette az univerzális családi pótlék összegének emelése ezért jövedelemnövekedést okozott ezekben a háztartásokban. A gazdagabb gyermekes háztartások esetén a jelentősebb jövedelem-növekedés a felső szja-kulcs csökkenésének tudható be. A gyermektelen háztartások esetében az szja-rendszer változásai csak a leggazdagabb harmadot érintik, ezért érdemi növekedés csak itt látható. Az alsóbb decilisekben is van növekedés, de 1% alatti, vagyis elhanyagolható mértékű. Ez az enyhe javulás az adójóváírás kismértékű növekedésének köszönhető.

OECD ekvivalencia-skála eredményeképpen adódik, ami az egyes családtagokat különböző súllyal veszi figyelembe: első felnőtt: 1,0 fogyasztási egység, minden további felnőtt: 0,7 fogyasztási egység, gyermek: 0,5 fogyasztási egység. Ezek eredményeképpen adódik a 0,73-as rugalmasság. Erről bővebben lásd az OECD módszertani összefoglalóját: *What are equivalence scales?*, <http://www.oecd.org/dataoecd/61/52/35411111.pdf> (Letöltés ideje: 2006. július 24.)

1. ábra. Ekvivalens, egy főre jutó, rendelkezésre álló jövedelem változása a gyermekes és a gyermektelen háztartásokban decilisenként a „100 lépés” program bevezetésének hatására (Ft, %)

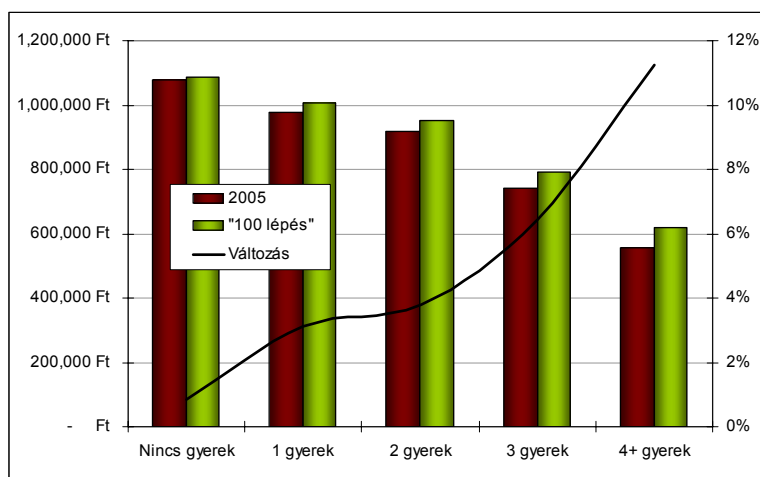

Forrás: TÁRSZIM2005

Az új adó- és családtámogatási rendszer bevezetésével összességében tehát elsősorban a gyermekes háztartások jártak jól. Elvileg elképzelhető olyan háztartás, amely veszít az új rendszer bevezetésével, mégpedig azok, akik korábban kaptak rendszeres gyermekvédelmi támogatást, és az adókedvezmény egy részét is igénybe tudták venni, a TÁRSZIM adatbázis alapján az ilyen háztartások aránya azonban nagyon kicsi.

A gyermekek száma szerint vizsgálva azt találjuk, hogy a sokgyermekesek átlagosan jobban jártak, jövedelmük mintegy 6–10%-kal nőtt (2. ábra). Magyarországon a gyerekszámmal együtt nő a szegénység kockázata, vagyis a sokgyermekes és a szegény háztartások jövedelmi helyzetének változása együtt mozog, így a családi pótlék emelése a szegényebb háztartások jövedelmét növelte legnagyobb arányban (2. táblázat és 2. ábra).

2. ábra. Háztartások ekvivalens, egy főre jutó, rendelkezésre álló jövedelme és annak változása a gyermekek száma szerint (Ft, %)

Forrás: TÁRSZIM2005

Más eszközökkel készített számítások is azt mutatják, hogy a gyermekes családok rosszabb anyagi helyzetben vannak, mint a gyermektelenek (pl. Tóth 2003; Havasi 2005). A gazdagabb háztartásokban tipikusan legfeljebb egy-két gyermek van, míg a három- és többgyermekes családok jövedelme jellemzően jóval az átlag alatt van (2. táblázat).

2. táblázat. Átlagos ekvivalens jövedelem a népességátlag százalékában gyermekszám szerint, 1987–2001 (%)

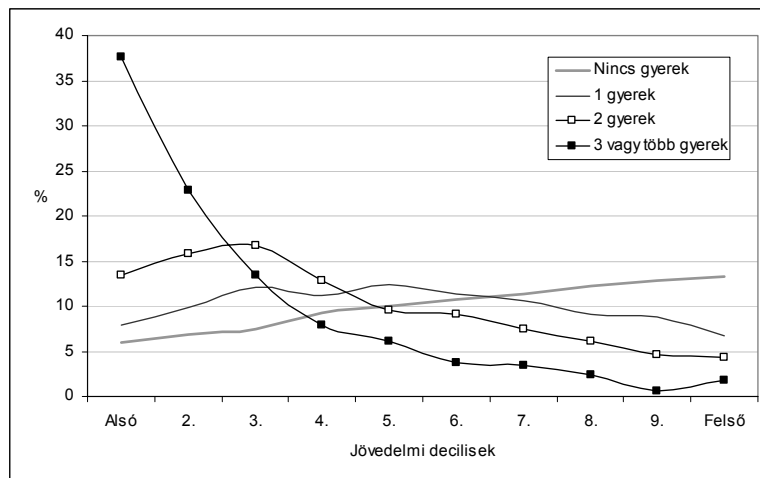
Gyermekek száma a háztartásban	1987	1992	1996	2001
Nincs gyerek	105	104	112	109
1 gyerek	105	103	100	98
2 gyerek	95	101	96	90
3 és több gyerek	75	77	72	69

Forrás: Tóth (2003) alapján.

A sokgyermekes háztartások közel kétharmada a népesség legszegényebb harmadába tartozik, míg a gyermektelen háztartások megoszlása nagyjából

egyenletes a jövedelmi tizedek között (3. ábra). Ebből kifolyólag a legszegényebb tizedekben a legmagasabb a sokgyermekesek aránya. A gyermekszám alapján differenciált támogatások így még akkor is relatíve jól céloznak, ha a jogosultság nem függ a jövedelmi helyzettől.

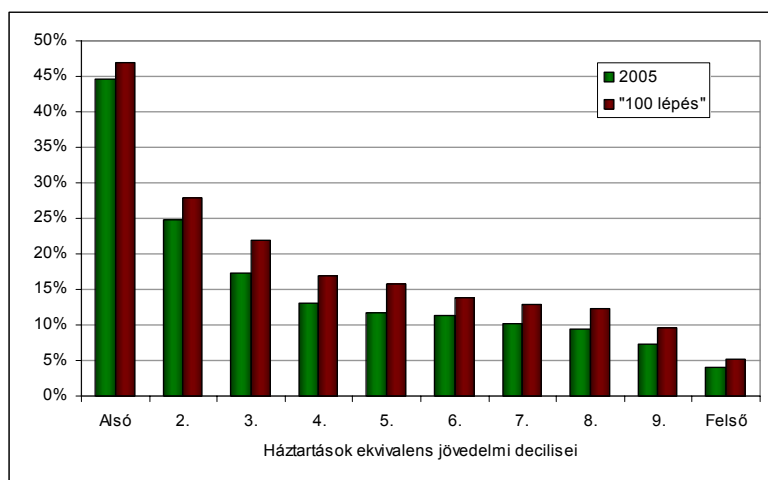
3. ábra. A gyermektelen és az egy-, két-, illetve többgyermekes családok megoszlása a jövedelmi tizedek között, 2004 (%)

Forrás: KSH HKF Jövedelemfelvétel, 2004.

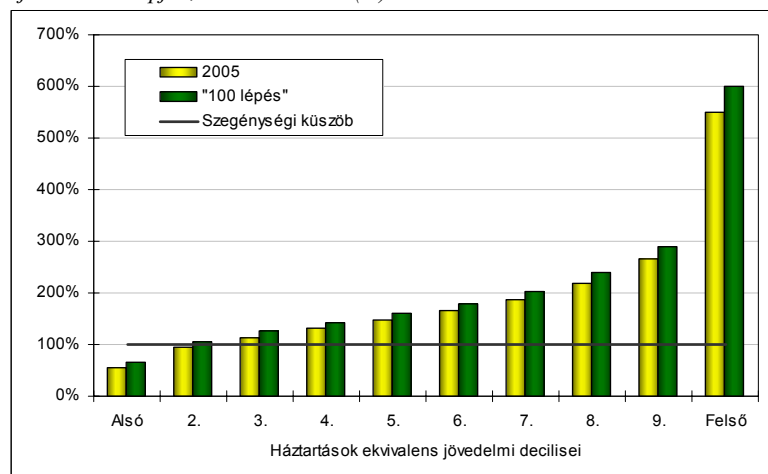
A családtámogatási rendszer jelentősen hozzájárul a gyermeket nevelő háztartások jövedelméhez a legszegényebb ötödben, tehát a szegénységcsökkentő hatása 2005-ben is jelentős volt (4. ábra). Ezt tovább növelte a „100 lépés” program, különösen a legszegényebb háztartások esetében. A „100 lépés” bevezetése után százalékos mértékben a családtámogatás a gyermekes háztartások jövedelmének több, mint 45%-át teszi ki a legalsó tizedben, de még a második decilisben is a összjövedelem negyede ebből a forrásból származik. A családtámogatások közül a legjelentősebb jövedelemforrásnak a családi pótlék tekinthető. A legszegényebb jövedelmi tizedben a sokgyermekes háztartások jövedelmének közel 40%-át, a 2. és 3. tizedben közel 20%-át teszi ki a családi pótlék. A felső harmadban viszont már 10% alatt van a családi pótlék háztartásjövedelmen belüli aránya.

4. ábra. Támogatások jövedelemhez viszonyított aránya 2005-ben és a „100 lépés” program szerint, a gyermekes háztartások esetében (%)

Forrás: TÁRSZIM2005

5. ábra. Háztartások jövedelme a relatív szegénységi küszöb százalékában, 2005-ben és a javaslatok alapján, decilisek szerint (%)

Forrás: TÁRSZIM2005

Megjegyzés: A szegénységi küszöböt az adott évi mediánjövedelem 60%-aként definiáljuk

Nem minden háztartásnak kedvez azonban egyformán az új családtámogatási rendszer. A háztartások rendelkezésre álló jövedelmének növekedése, amely az adók és támogatások változását is tartalmazza, *összegét* tekintve a leggazdagabbaknál, *százalékosan* pedig a legszegényebb decilisben a legnagyobb. A mikroszimulációs számítások eredménye szerint minden jövedelmi tized jól jár.

Valamivel javult a szegények helyzete a relatív szegénységi küszöbhöz képest, amit a medián ekvivalens jövedelem 60%-aként definiáltunk: a legalsó decilisben a jövedelem a szegénységi küszöb 56%-áról az új szegénységi küszöb 65%-ára nőtt, míg a második decilis a szegénységi küszöb alól (94%-a) a szegénységi küszöb fölé (104%-a) került (5. ábra).

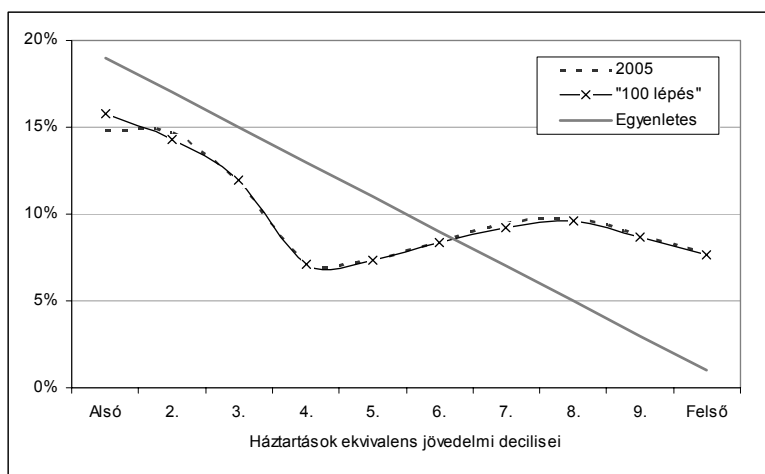
5.2. A szociális támogatások jövedelem-átcsoportosító hatása

A szociális- és családtámogatások, ideértve a családi adókedvezményt és a gázártámogatást⁸ is, mintegy 40%-a jut el az alsó három decilisbe és legalább negyede a leggazdagabb harmadhoz (6. ábra). Ezen a megoszláson nem változtat érdemben a „100 lépés” program sem. A támogatások megoszlását a következő tényezők alakítják: Magyarországon a szociális rendszerben igen alacsony a jövedelmi helyzethez kötött (*means tested*), célzottan a legszegényebbeknek juttatott támogatások aránya, jellemzőbbek az univerzális támogatások. Jelentős a fogyasztástól függő ártámogatások aránya is, ami szintén a jómódú családoknak kedvez. Az eloszlást tovább torzítja az adókedvezmény, amit a legszegényebbek általában nem tudnak igénybe venni.⁹ Bár a családi pótlék emelése az univerzális támogatások súlyát növeli ez, a családi adókedvezmény csökkentésével együtt, enyhén megemelte a támogatások legszegényebb tizednek jutó arányát, mivel, mint azt korábban bemutattuk, a gyermekek számának növekedésével a családok nagyobb valószínűséggel tartoznak a szegényebb háztartások közé.

⁸ A gázártámogatás a rendelkezésre álló jövedelmet nem érinti, mivel ez egy fogyasztáshoz kapcsolódó támogatás, azonban mivel szociális megfontolásból vezették be, ezért beleszámítjuk a támogatásokba.

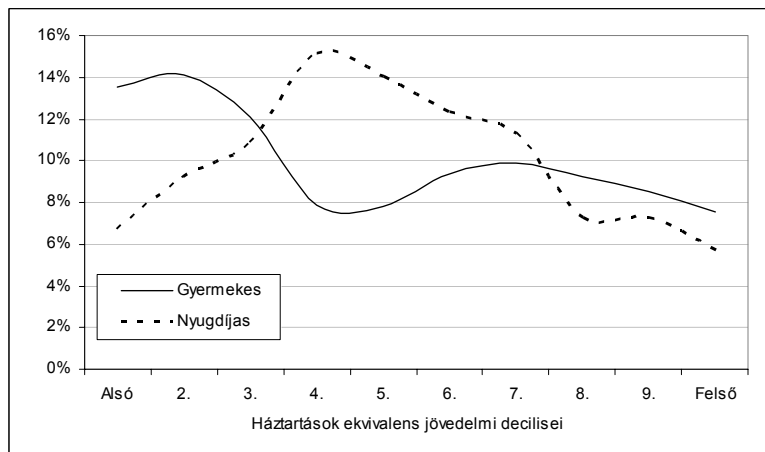
⁹ A magyar rendszerben 2005-ben az adójóváírás az alkalmazottak esetében évi 1 millió Ft-ig, azaz havi 83 ezer forintig adómentességet biztosít, tehát a családi adókedvezmény csak e fölött a jövedelmi szint fölött érvényesíthető.

6. ábra. Támogatások (a családi adókedvezményt is beleértve) jövedelmi decilisek közötti megoszlásának változása (%)

Forrás: TÁRSZIM2005

7. ábra. A nyugdíjas háztartásfővel, illetve a gyermekkel rendelkező háztartások megoszlása a jövedelmi tízedelek között (%)

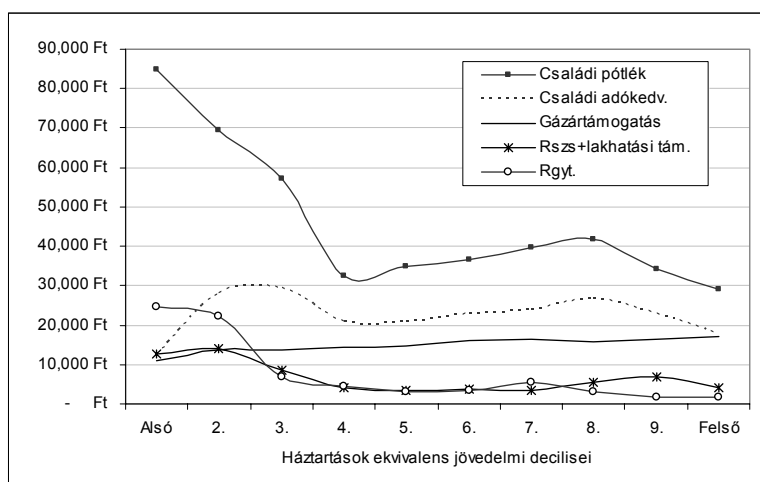
Forrás: TÁRSZIM2005

Megjegyzés: Háztartásfőn azt a felnőttet értjük, aki a legnagyobb jövedelemmel rendelkezik a háztartásban, az ő gazdasági aktivitása szerint soroljuk be a háztartást.

A 6. ábrában a támogatások megoszlásában látható völgy abból adódik, hogy a nyugdíjas háztartások nagy százaléka ezekben a jövedelmi tizedekben található, amelyek a többi háztartáshoz képest jóval kisebb mértékben részesülnek a szociális- és családtámogatási rendszerből. A nyugdíjas háztartások közel fele a 4–7. decilisben található, és a gyermekes családokhoz képest jóval kevesebben tartoznak közülük a legalsó és legfelső tizedekbe (7. ábra).

8. ábra. Főbb támogatási formák egy háztartásra jutó éves összege decilisenként, 2005-ben (Ft)

Forrás: TÁRSZIM2005

Megjegyzés: A fenti összegek az összes (támogatott és nem támogatott) háztartás átlagát mutatják. Jelölések: rszs = rendszeres szociális segély; rgyt. = rendszeres gyermekvédelmi támogatás.

5.3. A támogatási rendszer elemeinek célzottsága

Ahogy fent említettük, a támogatások között nagy az univerzális támogatások súlya; az egy háztartásra jutó összeg tekintetében a családi pótlék a legjelentősebb támogatás (8. ábra). A második legjelentősebb a családi adókedvezmény (amelynek összege a „100 lépés” program nyomán csökkent), azonban ez legjobban a 3. decilist éri el, és még a legfelső tizedben is többet juttat átlagosan egy háztartásnak, mint a legalsóban. A családi támogatásokból (családi pótlék, adókedvezmény és rendszeres gyermekvédelmi támogatás)

viszonylag kevés jut az eloszlás közepére, mivel, ahogy azt feljebb írtuk, itt magas a nyugdíjas háztartások aránya. A jövedelemhatárhoz kötött támogatások (rendszeres szociális segély és lakásfenntartási támogatás) összege a jövedelemeloszlás alsó harmadában jelentős.

Fontos még említeni a gázártámogatást, a rendszer fogyasztáshoz kapcsolódó elemét, ami igen rosszul, sőt, visszas módon céloz. Ez a támogatási forma nagyobb összeget juttat a gazdagabb rétegeknek, mint a szegényeknek, egyrészt mivel a gazdagabbak gázfogyasztása magasabb, de belül marad a támogatott sávon, másrészt mert a szegényebb háztartások között gyakoribb, hogy a fűtést nem vezetékes gázzal, hanem valamely más, nem támogatott tüzelőanyaggal oldják meg.

6. Összefoglalás

Magyarországon a szociális- és családtámogatások összegének mintegy 40%-a a háztartások legszegényebb harmadának, de jelentős része, mintegy negyede, a tehetősebb rétegeknek jut. Ennek két fő oka az adókedvezmények és a fogyasztáshoz kötött támogatások magas aránya, amelyek nem érik el a szegényebb rétegeket. Bár a magyar rendszerben jelentős az univerzális családi pótlék szerepe, amelyet tovább növelt a „100 lépés” program, ez mégsem okoz visszas elosztást, mivel a gyermekek számával jelentősen nő a szegénység kockázata, így, bár a családi pótléknak nem ez az elsődleges célja, mégis jó hatásokkal éri el a szegény rétegeket.

A „100 lépés” program adó- és támogatási rendszert érintő elemei elsősorban a legszegényebb gyermekes és a leggazdagabb háztartásoknak kedveznek. A sokgyermekesek többsége a jövedelemeloszlás legszegényebb harmadába tartozik, így az intézkedések ezt a csoportot különösen kedvezően érintették. Nem rendeződött át érdemben a jóléti juttatások megoszlása: továbbra is jelentős hányad jut a leggazdagabb harmadnak. Minden jövedelmi tizedben nő a háztartások rendelkezésre álló jövedelme: a legfelső és az alsó két tizedben a legjobban, mivel azonban a program fiskálisan nem semleges, hanem megterheli a költségvetést, ezért a végleges újraelosztási hatások nem számszerűsíthetők.

IRODALOM

- 100 lépés program. <http://www.magyarorszag.hu/100lepes/> (Letöltve: 2006. május 15.)
1990. évi XXV. tv. a családi pótlékról.
- Barr, N. 1998: The economics of the welfare state. 3. kiadás. Oxford: Oxford University Press.
- Commission on Social Justice 2000: What is social justice? In: C. Pierson – F. G. Castles eds. 2000. The welfare state reader. Cambridge: Polity Press, 51–62. p.
- Ferge Zs. 2001: A költségvetés szíve. Beszélő, 2001. február.
- Ferge Zs. – Juhász G. 2004: Accession and social policy: the case of Hungary. Journal of European Social Policy, vol. 14, no. 3, 233–251. p.
- Havasi É. 2005: A transzferjövodelemek szerepe a szegénység csökkentésében. Esély, 2005. 4 sz., 66–86. p.
- HVG 2005: Gyurcsány: változik a családtámogatási rendszer, HVG, 2005. május 18., <http://hvg.hu/itthon/20050518csaladtamogatas.aspx> (Letöltés: 2006. május 15.)
- KSH 1997: A Háztartási Költségvetési Felvétel módszertana. Statisztikai Módszertani Füzetek 37. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- TÁRSZIM2005: Felhasználói Kézikönyv. Kézirat. http://www.tarki.hu/research/mikro/kezikonyv_v321.pdf (Letöltés: 2006. május 31.)
- Tóth, I. Gy. 2003: Jövedelemegyenlőtlenségek – tényleg növekszenek, vagy csak úgy látjuk? Közgazdasági Szemle, L. évf., 2003. március, 209–234. p.
- Tóth, I. Gy. 2005: Jövedelemeloszlás. A gazdasági rendszerváltástól az uniós csatlakozásig. Budapest: Századvég.